

THE PLACES OF NURTURING AS A FORM OF PROFESSIONAL FAMILY CARE IN THE SYSTEM OF RESIDENTIONAL CHILDREN CARE IN GERMANY

ROSITSA MIHAYLOVA

SENIOR ASSISTANT PHD IN DEPARTMENT OF "SOCIAL WORK"
AT "KONSTANTIN PRESILAVSKY" - UNIVERSITY OF SHUMEN

BULGARIA

R.MIHAYLOVA@SHU.BG

ABSTRACT: THE PLACES OF NURTURING ARE A FORM OF A HELP WHICH ON THE ONE HAND, PROVIDE PROFESSIONAL, PLANNED AND SOCIALLY LEGITIMIZED WORK, BUT ON THE OTHER HAND, IS STRONGLY ORIENTED TO THE FAMILY MODEL. THEREFORE, IT IS A DIVERSE, DIFFERENTIATED AND PRIVATE FORM OF ASSISTANCE WITH MANY INDIVIDUAL OPPORTUNITIES FOR GIVING SHAPE AND PROVIDES A MEANINGFUL ALTERNATIVE AS TO THE GROUP HOMES SO TO THE FOSTER FAMILIES

KEYWORDS: RESIDENTIAL CARE, CHILDREN AT RISK, ALTERNATIVES.

Развитието на местата за възпитание
Първоначалната идея за възпитателните места в Германия може да бъде открита още в 60-те години. Тя се е зародила и развила от тогавашната критика към общественото възпитание, така наречената кампания за домовете. Солидарни с децата и младежите в домовете студенти привличат вниманието на широката общественост върху нуждите на младите хора, живеещи в домовете. Тогавашните рамкови условия и възпитателни практики биват изобличени.

През 1969 г. в домовете са били настанявани все още 4 пъти повече деца в сравнение с приемната грижа. С реформата на възпитанието в домовете в Германия настаняването в приемни семейства се доближавало все повече до това в домовете.

Въз основа на проведените за първи път през 70-те години по-обстойни емпирични изследвания на семейната грижа Бладов излага в Петия доклад за младежта един обзор над ситуацията с отношенията в приемната грижа и набляга с това особено върху нуждата за професионализиране и институционална подкрепа на приемните семейства (ср.1, с. 9).

В началото на 70-те години са започнали и първите проекти, които са имали за цел да подготвят професионализирани приемни семейства. Желанието е било да се свържат в частни домакинства предимствата на приемните семейства, които са били видени в изключителността и продължителността на отношенията, с предимствата на възпитанието в домовете – професионализъм на теоретичната, както и на методичната квалификация на персонала, за професионално възпитание на ограничени в развитието си, с увреждания и застрашени деца и младежи. В тези проекти са били обгрижвани деца и младежи, които в нормалните случаи са представлявали твърде голямо натоварване за приемните семейства. За да се хонорува възпитателната услуга, се е изплащала по-голяма сума на приемните семейства, което не е било обичайно до тогава в тази форма. В следващите години са се развили и други форми на социално-педагогически, лечебно-педагогически и специално-педагогически места за грижа. С

течение на времето името „места за възпитание” се е утвърдило все повече за тази професионална форма на семейно възпитание.

„Развитието на модела на „места за възпитание” може по този начин да бъде разглеждано като част от усилията да се отговори на изискванията и професионалните разсъждения от различни страни за реструктуриране на стационарната помощ. Първоначална цел при това е била (и е) да се обмислят наличните структури в рамките на настаняването извън родното семейство и да се разширят, да се реструктурират наново чрез нови констелации, алтернативи и форми на съвместна работа, при което също така да се вземат под внимание и ресурсите на личните житейски взаимоотношения.” [1, с. 11.]

Форми и правови основи на местата за възпитание

В момента се различават две различни форми на места за възпитание, от една страна, местата за възпитание по § 33, тоест 24-часовата грижа в разширеното семейство или приемни семейства, и, от друга страна тези по § 34, а именно обгрижването и възпитанието в институции през деня и нощта (възпитание в домовете) или друга защитена форма на съжителство на Закона за помощ за деца и младежи. Правовото определяне зависи от това дали са били развити като особена форма на приемните семейства или като диференциация на възпитанието в домовете. Това се прилага твърде различно поради специфичното за федерациите развитие и традиции във всяка една от тях. Рамките на настоящата работа се ограничават до местата за възпитание по § 34 на Закона за помощ за деца и младежи и се акцентира върху този модел като алтернативна форма на възпитанието в домовете.

Тъй като става въпрос при тази форма на местата за възпитание за една особена форма на помощ на възпитанието в домовете (форма на помощ за възпитание според § 27 на Закона за помощ за деца и младежи), те имат нужда от разрешително за работа според § 45 на Закона за помощ за деца и младежи във връзка с § 48а (други защитени форми на съжителство) на същия закон. За проверката на предпоставките и даването на разрешително за работа е отговорна обективно и локално съответната Федерална младежка служба. Финансирането на местата за възпитание се осъществява чрез плащания, които се договарят според § 78а на Закона за помощ за деца и младежи с местната отговорна младежка служба въз основа на описанието на услугата. Местната отговорност на младежката служба се определя според § 86, 1-5 на Закона за помощ за деца и младежи.

Целева група на местата за възпитание

Услугата на местата за възпитание е отправена особено към ограничени в развитието си млади хора, които имат нужда от помощ за възпитание извън родните си семейства. Към тях спадат деца с емоционални нарушения, нарушения в социалното поведение или изоставане в развитието. Неспособност за контролиране на отделителните процеси, страхове, агресивен начин на поведение, трудности в училище до степен също отказването да се ходи на училище, наченки на деликвентно поведение са само някои от особеностите, които могат да бъдат причислени тук. По принцип става въпрос за деца и младежи с тежки социални взаимоотношения. Те се пренасочвани към местата за възпитание, когато амбулаторните помощи за възпитание не са достатъчни и в плана за помощ бъдат видени според § 36 на Закона за помощ за деца и младежи шансове за развитие на детето специално в такова място за възпитание.

Местата за възпитание са предвидени специално за млади хора, чието обгрижване в тесни и близки семейни рамки изглежда смислено и с оглед на техните способности за връзки изглежда възможно. Тази услуга е предимно за деца, които имат нужда от дългосрочно обгрижване. В дадени случаи е възможно продължение на помощта и след навършване на пълнолетие в съгласие с § 41 на Закона за помощ за деца и младежи.

В мястото за възпитание децата трябва да бъдат стимулирани в тяхното развитие чрез свързването на ежедневието с педагогическо-терапевтични предложения. Предимство при това са случаите, в които децата предпочитат да живеят в семейство, отколкото в група в някоя от другите форми на възпитанието в домовете. От съществено значение е също така и нагласата на родното семейство на детето и способността им да възприемат тази форма на живот, тъй като в противен случай би могло да се стигне до големи затруднения във възпитателната работа. Проблематиката на децата и младежите, които са настанявани в места за възпитание, може да бъде сравнена с тази на децата, които биват обгрижвани в другите форми на стационарна помощ за възпитание. По правило те са по-големи и с по-тежки поведенчески проблеми от децата, които обичайно се настаняват в приемни семейства. В следващите подточки ще бъдат разгледани по-подробно и отблизо целевата група на малките деца и тази на младежите.

Малките деца като потенциална целева група на семейни форми на обгрижване

В обществото семейството има едно особено положение. При това емоционалните връзки на децата към възрастните са от съществено значение. Опитът от първите няколко години на човешкия живот е определящ за цялостното развитие на човека. Децата имат нужда от близки стабилни взаимоотношения с хора, които им дават сигурност, топлина и защита. Тъй като възпитанието в домовете не може да предложи това на децата поради постоянната смяна на персонала и работата на смени свързано с постоянни прекъсвания на отношенията и при това в групи до по 10 деца, представлява за малките деца една мислимо неподходяща форма на помощ и поради това по възможност трябва да бъде избягвана. Съществуват много малко причини, които могат да оправдаят настаняването в дом в много крехка възраст като един преходен стадий. Преживяването на травматични ситуации в родното семейство е една причина, поради която едно временно настаняване в дом изглежда оправдано.

Психичното травмиране в детска възраст може да бъде разглеждано в психичното развитие на детето като надхвърлящ силите му житейски опит, на който е подложено беззащитно и неизбежно. Тук спадат например определени форми на занемаряване, пренебрегване, физическа и сексуална злоупотреба.

Деца, които е трябвало да изживеят подобни неща в родните си семейства, а те, за съжаление, не са малко, не са в състояние да бъдат настанени в една нова семейна система, тъй като страховете и опитите, които са били натрупани в родните им семейства, автоматично се проектират върху новата семейна система. Те се нуждаят първоначално от критична дистанция от тяхното родно семейство и досегашния опит. Това е възможно най-добре предимно в не семейно структурирани форми на съжителство.

За травмираното дете е от решаващо значение да може да коригира своите опити, страхове и заплахи чрез нов тип преживявания. Тоест за детето трябва да бъдат създадени условия, които правят възможно натрупването на положителен,

добронамерен опит с възрастни, който не бива преживян като заплаха. Към това принадлежи на детето да бъде дадена възможност, повтаряйки се, да може да изрази своите травматични преживявания като прехвърляща реакция и да може да се държи регресивно. За това се предлага настаняването в съвсем малка груповая система с до по 5 деца със стабилен човек за взаимоотношения, както и едно преценено социално поле.

Децата са в състояние за относително кратко време да преработят травматичните преживявания. По принцип след известно време на обгрижване в различните форми на възпитание в домовете те сигнализират наново за желанията си за родители. Това е моментът, в който би трябвало да бъдат преместени в една семейна форма на обгрижване като например в приемно семейство или места за възпитание. За да се избегне провал в обгрижващите взаимоотношения, е от предимство, ако това са професионални лица, тъй като възможността от появата на пренасящи реакции в новата ситуация на обгрижване е много голяма.

Въпреки единното мнение в професионалните среди, че възпитанието в домовете за малките деца, с някои обосновани изключения, представлява неподходяща форма на обгрижване за продължително време, то според Десетия доклад за децата и младежите настаняването в домове на малки деца в последните десет години е нараснало (ср. 3, с. 90). Причина за това би могло да бъде ограниченото предлагане на свободни и подходящи места за възпитание и приемни семейства.

Местата за възпитание като подходяща форма на услуга за младежи

Вземайки се под внимание предстоящото отделяне и процес на приучване на самостоятелност в помощта за младежите много рядко се практикува настаняването им в места за възпитание, в никакъв случай обаче те не се фаворизират категорично като първична форма на помощ. Основна предпоставка за възможно такова настаняване трябва да бъде изразеното желание на младежа и предпочитанието му да бъде настанен по-скоро в една семейна форма на обгрижване, вместо в груповая система или друг вид форма на съжителство. Местата за възпитание, които са готови да приемат младежите, трябва предварително да бъдат подробно подготвени и информирани за проблематиката на младежите и особените педагогически изисквания, които са отправени към доставящите помощта. Както младежите, така и местата за възпитание се нуждаят от продължително консултиране по време на целия процес на помощ, за да може да се постигне с помощта на мястото за възпитание, въпреки възможна регресия, едно развитие и в крайна сметка отделяне и способност за водене на самостоятелен живот.

На това място трябва да се споменат още кратко възможните мотиви на младежите относно изразяването им на желание да бъдат настанени в места за възпитание. Както вече бе споменато, настаняването на младежи в места за възпитание от гледна точка на възрастта не е най-адекватното професионално решение. Би могло да се изходи от факта обаче, че много често вътрешната възраст и психическата и емоционална зрялост на младежите не съответства на тяхната реална възраст. Желанието им да живеят в семейство изразява в повечето случаи желанието за регресия спрямо по-предишно детско състояние. Много от тези младежи не са имали възможност да бъдат наистина деца в техните родни семейства, никога не са изпитвали чувство на обич и сигурност или е трябвало да се сблъскат с различни травми още в най-ранното си детство. Детското желание за изпълнен с любов и сигурност семеен живот се е фиксирано при тях.

Такива регресии предлагат шансове, но в същото време крият и опасности. Различават се два типа регресивни нужди – болни и здрави. При допускането на болни регресии „... се отключва само един неизпълнен копнеж, без възможността да се откъсне дори и малко от него. Тази форма на патологична регресия неизбежно води до това, че младежът ще бъде разочарован от семейството. Той ще инсценира нещо с цел да не се върне отново в това семейство. След което ще потърси нов обект на своя копнеж.” [2, с. 120].

От друга страна чрез регресивното поведение се отдава възможност чрез едно евентуално изживяване наново да се разделят от детските копнежи. Чрез това положително използване на регресивното поведение на младежа се дава възможност според възрастта си да се занимае с отделянето си и възможността за водене на самостоятелен начин на живот. Това изисква една всеобхватна подготовка и способност на педагога от местата за възпитание да разпознава тази регресивна проблематика при младежите и да може да реагира адекватно. Появата на реакции на проектиране при преработването на миналото не трябва да предизвика неволно във възпитателя нерелевантни ответни позиции (ср. 2, с. 117)

Стандарти за професионална работа в местата за възпитание

При местата за възпитание става въпрос за една форма на помощ, която, от една страна, предоставя професионална, планирана и обществено легитимирана работа, но, от друга страна, е силно ориентирана към модела семейство. Поради това тя е една многообразна, диференцирана и частна форма на помощ с много индивидуални възможности за даване на облик и предоставя една смислена алтернатива както на групите в домовете, така и на приемните семейства.

В практиката на дейността на местата за възпитание нещата изглеждат така, че един обучен професионалист (социален педагог, възпитател, лечебен педагог) с професионален опит в помощта за деца и младежи, приема в личния си живот 1 до 2 деца или младежи. От този сътрудник се очаква висока степен на професионална компетентност и гъвкавост. Сътрудниците получават за тази отговорна дейност съответното възнаграждение според действащото немско законодателство. Ключовото съотношение за обгрижване в местата за възпитание е 1:2.

За да може да протече успешно работата в едно такова място за възпитание, е от предимство бъдещите сътрудници да бъдат целенасочено подготвени както съдържателно за специфичните задачи и конкретния случай, така и за процеса на рефлектиращо вземане на решения. В подготвителната фаза на всяка цена трябва да бъдат включени и останалите членове, ако има такива, от семейството на педагога.

Деца и младежите, които живеят в такова място за възпитание, трябва да получават целенасочено подпомагане. Това намира израз, от една страна, в плана за помощ според § 36 от Закона за помощ за деца и младежи, който се съставя заедно със съответната Младежка служба, и, от друга страна, в едно конкретно планиране на възпитателния процес от страна на сътрудниците в местата за възпитание. В това планиране на възпитателния процес въпросите за училищното и професионалното възпитание са също толкова важни, колкото създаването на социални контакти и връзки, както и евентуално нужните специфични подкрепи (например различни терапии). При планирането на възпитателния процес трябва да бъде направено съпричастно и съответното дете или младеж, заедно със системата, от която произхожда. Тъй като планирането на възпитателния процес трябва да става прозрачно

за Младежката служба и за доставчика, става въпрос при местата за възпитание за семейства, които са готови да станат „публично” семейство, тоест да изложат открито в съвместния процес тяхната педагогическа и човешка концепция и да са отворени за въпроси.

По въпроса за перспективата на обгрижваните деца и младежи трябва да съществува принципна откритост и гъвкавост. Връщането в дома на родителите трябва да бъде също толкова възможно, колкото и преместването в друга форма на помощ за младежите или подготвянето за самостоятелен начин на живот. Сътрудникът в местата за възпитание трябва да е в състояние не само да създаде едно постоянно и сигурно място за живеене на децата и младежите, но и при нужда да може да реагира адекватно на ситуации от различен характер.

Един съществен компонент в работата на местата за възпитание представлява съвместната работа с родното семейство. Това трябва повече да цели не промяната на тази система, а установяването на съвместно сътрудничество. В центъра на този процес трябва да стоят ресурсите, компетенциите и често само остатъчните области на отговорността на родните семейства, за да бъдат поставени същите в състояние отново стъпка по стъпка да поемат възпитателна отговорност, но и също да оставят своите деца толкова, колкото е нужно за тяхното развитие.

Доставчиците на местата за възпитание са свободни или публични институции за помощ за младежите. Към техните задачи принадлежи управлението на финансите, отчитането в рамките на договор за възнаграждение на всички уговорени услуги, задължението да се грижат за местата за възпитание и техните консултанти, подсигуриването на непрекъснато консултиране за сътрудниците в местата за възпитание, работа с обществеността, както и обучения, супервизии, на които сътрудниците имат право, а също и възможности за обмяна на професионален опит с други места за възпитание. Сътрудниците от местата за възпитание са в нормални трудови взаимоотношения с доставчиците. Тъй като те имат също право и на регламентиран годишен отпуск, а също и в случаите на по-продължително заболяване, доставчиците трябва да се погрижат за предложения за разтоварване. Тук съществува възможността децата или младежите да бъдат настанени временно в някоя група за съжителство на организацията, в която те евентуално са били преди настаняването им в местата за възпитание. Ако организацията не разполага с подобна форма на помощ, трябва доставчикът да измисли други възможности за разтоварване – например чрез заместник, с участието на родните семейства или сътрудничество между самите места за възпитание.

Както вече бе споменато, сътрудниците в местата за възпитание имат право, но и задължение за използването на редовно и ориентирано към конкретния случай консултиране. Консултантите по принцип трябва да имат психологическо, социално-педагогическо или педагогическо висше образование. Те не притежават, в противовес на ръководителя на заведението на доставчика, спрямо възпитателните места нареждащо право, а тяхното консултиране трябва да бъде ориентирано изключително към професионалните критерии. Във всеки случай дейността по консултирането притежава също и моменти на контрол, понеже консултантът е задължен да информира доставчика за пропуски или нарушения спрямо професионализма от страна на сътрудниците в местата за възпитание. Един консултант е отговорен за 10 до 12 места за възпитание и не служи само като лице за контакт за работещите в местата за възпитание, но също и за децата, младежите и техните родни семейства. Той често

приема функциите на медиатор между родните семейства и местата за възпитание и съдействия в тяхното планиране на възпитателния процес.

REFERENCES

1. **Hamberger, M., B. Hardege, H. Henes, M. Krumbholz, M., 2001:** *Moc „... das ist einfach eine richtige Familie"*. Zur aktuellen Entwicklung von Erziehungsstellen als Alternative zur Heimerziehung, 1. Aufl. Frankfurt am Main: IGfH- Eigenverlag, 2001.
2. **Krämer, G., G. Knies, G., 1998:** *Thon Vermittlung von Jugendlichen in Erziehungsstellen*, in: Naumann, Ute/ Hammer, Brigitte, *Perspektiven der Erziehungsstellenarbeit. Beiträge zur 1. Bundestagung Erziehungsstellen in Kassel 1997*, 1. Aufl. Frankfurt am Main: IGfH- Eigenverlag, 1998.
3. **Weigel, G., M. Winkler, 2000:** u.a. *Kinder- und Jugendhilfe. Kinder in Malnahmen- verbandliche Stellungnahmen, Materialien zum 10. Kinder- und Jugendbericht; Band 5*, München: Verlag Deutsches Jugendinstitut; Opladen: Leske und Budrich, 2000.
4. **Wolf, K. (Hrsg.), 1995:** *Entwicklungen in der Heimerziehung*. Münster. Votum. 1995.
5. **Wolf, K., 2000:** *Heimerziehung aus Kindersicht als Evaluationsstrategie*. In: Sozialpädagogisches Institut im SOS-Kinderdorf e.V.: *Heimerziehung aus Kindersicht*. München. 2000.
6. **Wolf, K., 1998:** *Pflegefamilie oder Heimerziehung? Chancen und Probleme der Betreuung in Lebensgemeinschaften*, in: *Evangelische Jugendhilfe*, 4/1998.